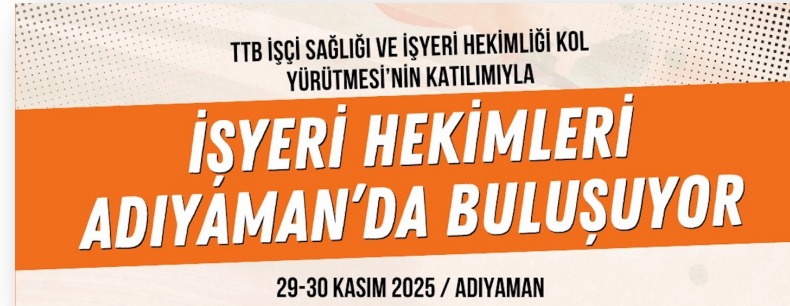

Deprem Bölgesinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği: Sendikalar ve Kitle Örgütleri Ne Yapabilir?

Doç. Dr. Denizcan Kutlu

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Sunuş Planı

- Temel hipotezler ve gözlemler
- Depremin işyerlerine dönük etkileri: Hatay'da bir alan araştırmasından bulgular
- Savunmasız mıyız? İşçi sağlığı bilimi ne söylüyor?
Nasıl yaklaşmalı?
- Çalışanlar, sendikalar ve kitle örgütleri ne yapabilir?
Nasıl uygulamalı?

Temel hipotezler ve gözlemler

- 1. Deprem: Ortaya çıkartacağı yeni tehlikeler ve sakıncalar ile işyerleri ve işçi sağlığı üzerinde çeşitli riskler yaratabilir. İşverenin üretimi gerekli önlemleri almadan sürdürmeye çalışması sağlık sorunlarına yol açabilir.
 - *Hatay'da yapılan bir alan araştırmasına dayalı olarak kanıtlamak*
- 2. Deprem: Bir işçi sağlığı, sendikacılık ve kitlr örgütü gündemidir.
 - *Öneriler temelinde sendika ve kitle örgütü gündemi yapmak*

Temel hipotezler ve gözlemler

- 3. Depremi işçi sağlığı ve işyerleri boyutu ıskalanmıştır.
- 4. Depremi, konut ve kentsel etkileri bakımından ele alan yaklaşım, işyerlerini ikincilleştirmekte ve
 - *işverenin yükümlülüklerini*
 - *kamunun denetsel sorumluluklarını*
 - *Sendika ve kitle örgütü görevlerini* perdelemektedir.

İşyerleri: «üretimin gizli mabedi»

- İşyeri: Yapı olarak kendine ait özellikleri olan bir mekân... Bu nedenle de üzerinde özel olarak durmak gerekir.
 - İşyerleri: Sermayenin denetimindeki bir alan
 - Sendikaların, kitle örgütlerinin ilgisini yeterli ölçüde çekmemiş
 - Bilim dünyasının ilgi eksikliği
 - «İşyerlerine gelene kadar» yaklaşımı...
 - Veri ve bilgi eksiklikleri

İşyerlerini Bekleyen En Olası Acil Durum: Deprem

Mustafa TAŞYÜREK (*)
mtasyurek@gmail.com

**Erken ve ihtiyatlı bir korku
iş güvenliğinin annesidir.**
Edmund Burke⁽¹⁾

Merkez üssü Kocaeli'nin Gölcük ilçesi olan 17 Ağustos 1999'da saat 03.02'de meydana gelen ve yaklaşık 45 saniye süren 7.4 büyüklüğündeki depremin üzerinden 20 yıl geçti ⁽²⁾.

Kuzey Anadolu Fay Hattı'nın kırılmasıyla meydana gelen, Kocaeli (İzmit, Gölcük, Karamürsel), Düzce, Sakarya, İstanbul ve Yalova'da büyük can ve mal kaybı ile yıkıma neden olan depremde resmi verilere göre 17 bin 480 kişi hayatını kaybederken on binlerce kişi yaralandı.

Marmara Depremi'nden en çok etkilenen Kocaeli'nde 9 bin 477 kişi yaşamını yitirdi, 9 bin 881 kişi yaralandı. Derinliği 17 kilometre olan sarsıntıda yer kabuğunun sağa doğru hareket ettiği ve 120 kilometrelik bir hat boyunca kırıldığı tespit edilen depremde, **5 bin 770 iş yeri yıkıldı ya da ağır hasar gördü**. 6 bin 57 iş yeri orta ve 6 bin 128 iş yeri de hafif hasarlı olarak kayıtlara geçti.

İzmit Körfezi'nin güneyinde bulunan Gölcük, Değir-mendere ve Karamürsel gibi bazı yerlerde sahile yakın kısımların depremle birlikte deniz sularının altında kal-ması can kaybı ve hasar tespitini zorlaştıran en önemli unsur olarak gösterildi^(3,4).

Türkiye'nin en büyük petrol rafinerisi TÜPRAŞ'ta çıkan yangın günlerce sürdü⁽²⁾.

17 Ağustos depreminden yaklaşık 3 ay sonra, bu kez 12 Kasım'da yine Kuzey Anadolu Fay Hattı üze-rinde merkez üssü Düzce olan bir başka deprem daha meydana geldi. 7.2 büyüklüğünde olan ve 30 saniye süren Düzce Depremi'nde 845 kişi hayatını kaybetti^(2,3).

İŞYERLERİ DEPREME HABERSİZ Mİ YAKALANDI?

Ross S.Stein, Prof.Dr.**Aykut Barka** ve James H. Dieterich, Cumhuriyet Gazetesi'nin **28 Eylül 1996** tarih ve 497 sayılı **Cumhuriyet Bilim Teknik** ekinde (dergi kapağında **Deprem Riski Yüksek Yerler çizim/resim ile belirtilmiş**) "1939 yılından beri Kuzey Anadolu Fayı üzerinde deprem stresinin oluştuğu sürekli kırılma olayı ve bugün tehlikenin olduğu bölgeler üzerine bir çalışma"yı içeren **"Deprem tehlikesi nerelerde yoğun-laştı?"** başlıklı makalelerinde (s.497-9); **deprem riski-**

nin arttığı, bu alanların başında, Erzincan'ın doğusu, Ovacık fayı, Bingöl – Palu, **batıda ise Sapanca – İzmit**, Geyve, Hendek ve Düzce fayları geldiği **belirtilmişti**.

17 Ağustos 1999 tarihinden önce de belirtilen böl-gede bir çok öncü deprem kaydedilmişti. ^(5,6) Kocaeli'nde birçok büyük sanayi kuruluşu depreme karşı hazırlıklar yapmıştı. Bu hazırlıklar arasında, acil durum planla-rını güncellemek, acil durumlara müdahale ekipleri oluşturmak, çalışanlara; 01.02.2002 tarihinde hayatını kaybeden Prof.Dr. Aykut Barka'dan deprem konusunda seminer aldırarak, Ferial Amas Işık'ın hazırladığı "Dep-rem Savunması" kitapçığı gibi dokümanları hazırlamak da vardı.

Kısacası aslında deprem bir anlamda haberi geldi.

DEPREM NEDİR?

Üzerine yanan, yaklaşık 4,5 milyar yıllık bir geç-miş sahip yerkabuğu günlük yaşantıda değişmez ve sarsılmaz olarak tanınır. Ancak yerkabuğu, dış şeklini ve iç yapısını sürekli olarak değiştiren, hızlı ve yavaş hareketlere sahip canlı bir varlık gibidir. Bu kabuk, can-lıların çoğunlukla hissedemeyeceği ölçüde sürekli bir hareket ve değişim halindedir. Bu hareketler çok yavaş olup, yılda ortalama 1 cm kadardır. Yerkabuğundaki bu tür yavaş hareketin yanı sıra, bazen de yanardağı püskürmesi, deprem gibi son derece hızlı ve ani olarak gelişen hareketler de oluşmaktadır.

Depremler, yerkabuğunda doğal olarak oluşan ve saniyelerle belirtilecek kadar kısa süreli hareketler-dir. Yerkabuğunda meydana gelen depremleri oluş şekillerine göre iki grupta toplamak olanaklıdır. Bunlar, **volkanik depremler ve tektonik depremler**dir.

Aktif halde bulunan volkanik bölgelerde görülen ve özellikle volkanizma sırasında oluşan depremlere volkanik depremler adı verilir.

Asıl ve en tehlikeli olan depremler tektonik de-premlerdir. Bu çeşit depremler ülkemizde ve dünyada yaygın olarak meydana gelmektedir.

Yerkabuğu içinde bulunan kırıklar boyunca oluşan elastik deformasyon enerjisinin ağır ağır bir bölgede toplanması, toplanan bu enerjinin kayaçların kırılma direncini aşması sonucunda bu tür depremler mey-dana gelir⁽⁷⁾.

İŞYERİNDE DEPREM GÜVENLİĞİ

Sellerden, kasırgalardan ve diğer bazı doğal teh-likelerden farklı olarak, depremler aniden ve uyarı vermeden saldırır. Bununla birlikte, sahip olduğunuz veya çalıştığınız iş deprem riski altındaki bir bölge-deyse, burada çalışan ya da ziyaret eden kişilerin yara-lanma olasılığını azaltmak için yapılabilecek birçok şey var. Depremler yaşanmadan önce bazı hazırlıkların önceden yapılması gerekir..

* Kim, Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

DEPREMLERE HAZIRLIK

Depremlere hazırlık şunları içerir: (1) işverenlerin ve çalışanların deprem öncesinde, sırasında ve sonrasında ne yapmaları gerektiğini öğrenmesi; ve (2) bir sonraki depremden önce; iş yeri olarak kullanılan binaları ve tesisleri tasarlayan, inşa eden, düzenleyen ve bakımını yapanların yanı sıra sahiplerin, yöneticilerin ve işçilerin katılımı ile işyeri hazırlığının yapılması^(8,9).

Yukarıda belirtilen hazırlıklara somut bir örnek olması için, 1973'de İzmit'te üretime geçen kendi iş kolunda dünyanın en büyük fabrikalarından biri olan işyerinde 17 Ağustos 1999 depreminin öncesinde alınan "acil durumlara hazırlık önlemleri" özet olarak belirtilebilir.

Her vardiyada acil durum ekipleri oluşturuldu. Ekip üyelerinin her birine; şahsi acil durum dolabı ve içinde alevalmaz (yanmaz) itfaiyecisi (ceket, pantolon), çizme, eldiven.

Acil durumlardan etkilenmesi en az olabilecek yada etkilenmesi beklenmeyen bir yerde (işyeri girişinde), acil durumlara müdahale malzemesi (Yedek karbondioksitli (CO₂), Kuru Kimyevi Tozlu yangın söndürme cihazları, yedek yangın hidrant hortumları, bu hortumların düz ve ayarlı lansları ile köpük lansları, kriko(lar), levye(ler), tel kesme makas(lar), tel ve saç kesme makas(lar), balıyoz, takım çantası, el fenerleri, yağmurluklar, çiz-meler ve sedye konmuştu.

İşyerinde tüm acil çıkış kapıları, dışarı yöne açılacak şekle getirildi ve kolay görünürlüğü arttırmak için kavun

ıçı renge boyandı, ışıklı yön ve çıkış işaretlerine ilave olarak fosforlu lümenli yön işaretleri konuldu.

17 Ağustos 1999 gece 03:02'de sarsıntın başlama-sından az sonra elektrikler, kısa süre sonrasında da jeneratöre bağlı acil durum aydınlatması kesilmiştir. İçeride çalışan işçiler özellikle fosforlu lümenli yön işa-retlerinin yardımı ile kendilerini dışarı atabilmişlerdir. İşyerinde –herhalde biraz da şansın yardımı ile – hiçbir çalışanın burnu bile kanamamıştır.

Ancak işyerinde, önceden öngörülemeyen, aşağı-daki resimlerde görüldüğü gibi çok ciddi yapısal hasarlar oluşmuştur.

Depremde en büyük tehlike, düşen ve fırlayan cisimlerden kaynaklanmaktadır.

DEPREM, KOCAELİ ve ÇEVRE

Prof. Dr. Savaş AYBERK

Kocaeli Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi Çevre Mühendisliği Bölümü Başkanı

Çevre Mühendisliği Bölümü Başkanı İzmit Körfezi Çevresi; elverişli ulaştırma olanakları, doğu yönünde uzanan geniş ve verimli arazileri, zengin su potansiyeli ve elverişli ekolojik koşulları ile tarihin her döneminde yerleşim için çekici olmuştur. Bu yönüyle sürekli olarak belirli bir nüfusu barındırmış ve bir yerleşim alanı olarak varlığını sürdürmüştür. 1960'dan sonra başlayan yeni yatırımlar İzmit Körfezi ve çevresini tarihinde görülmediği kadar daha fazla çekici kılmıştır. Yöre bir yandan sanayileşirken öte yandan hızlı biçimde göç almıştır. Gelen yeni nüfusun konut ihtiyacı olağanüstü bir hızla artmaya başlamıştır. Hızlı yapılaşma, kalite konusundaki özenin gözardı edilmesine neden olmuştur. Böylece olumsuz sona doğru hızlı bir gidiş başlamıştır. Bilim adamlarının zaman zaman yaptığı uyarılar da ne yazık ki dikkate alınmamıştır.

Kentsel doku öylesine hızlı biçimde yayılmıştır ki 1960-2000 yılları arasındaki yayılma ve genişleme hızı doğu- batı doğrultusunda ortalama bir km/yıl, kuzey-güney doğrultusunda ortalama 1/4 km/yıl olmuştur.

Körfez çevresinde 1960'lı yıllarda 300.000 dolayındaki nüfus 1999 ortalarında 1,5 milyona yükselmiştir. Bu hızlı gelişim sonucu tüm çevre değerleri yokedilmiş ve insan yaşamını tehdit eden ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır. Yoğunlaşan "tepkiler" sonucu sorunların çözümü yönünde 1980'i izleyen dönemde kimi çabalar ve yatırımlar gözlenmiştir.

Olumsuzlukları giderici yatırımların "olumlu etkileri" alınmaya başlanmıştır.

Depreme kadar İzmit Körfezi ve yöresinde yaşam olumlu ve olumsuz yönleriyle ancak büyük bir ekonomik canlılık içerisinde devam etmekteydi.

Deprem Öncesi Körfez Çevresi

Olayın boyutlarını daha net algılamak bakımından deprem öncesi tabloya bir göz atmak yararlı olacaktır.

Kıyılarda Yerleşim:

1960 sonrası dönemde İzmit Körfezi'nin güney ve kuzey kıyılarında yoğun bir betonlaşma gözlenmiştir. Basit birer balıkçı köyü görünümündeki yerleşim birimlerinin yakınlarına sokulan sanayi kuruluşları, çalışan nüfusu da çekmiş ve ortaya çıkan barınma gereksinimi kıyıların ve ardındaki uygun olmayan zeminlerin yapılarla

dolması sonucunu getirmiştir. Yapılaşma telaşı altında insanlar deprem ihtimalini düşünmek dahi istememişlerdir.

Deprem Yataklarında Yaşamın

ENDÜSTRİYEL BİR ÇEVRE FELAKETİ: AKRİLONİTRİL

Dr. Nadi BAKIRCI

İstanbul Tıp Odası Çevre Sağlığı Çalışma Grubu, M.Ü. Tıp Fak. Halk Sağlığı A.D., Öğr. Gör.

17 Ağustos 1999'da üzerinde yaşadığımız topraklar tarihinin en büyük doğal felaketlerinden birini yaşarken, aynı anda Taşköprü beldesinin çevresinde yaşayan insanlar bir yandan başlarına gelen bu korkunç olayın etkisinden kurtulmaya çalışıyor, diğer yandan ne olduğunu anlamadıkları o "korku"nun etkisiyle

"fenalaşıyor"lardı. Hastalandılar, kuşların, balıkların, evcil hayvanlarının öldüğüne tanık oldular. Bitkilerin "karardığını" gördüler. Birçoğu komşularını enkaz altında bırakarak uzaklaşmak zorunda kaldı. Bazıları İzmit Gölü kıyılarına kadar çekilip beklediler, Korku ve endişe duydular. Günler sonra, kendilerini hasta eden, bitkileri ve hayvanları öldüren şeyin yıllardır yanbaşılarında çalışan bir fabrikadan, AKSA'dan sızan, daha önce adını hiç duymadıkları "akrilonitril" denilen bir madde olduğunu öğrendiler.

Bu olay, depremde sonra bölgede yaşanan bilebildiğimiz endüstriyel çevre felaketlerinden yalnızca biriydi. Bu yazıda, olayın özellikle sağlık açısından ortaya çıkan sonuçları vurgulanacak, akrilonitrilin çevre ve işçi sağlığı açısından etkileri değerlendirilecek ve bundan sonra yapılması gerekenler tartışılacaktır.

Kazanın Boyutları

17 Ağustos depreminde, Taşköprü yakınlarında kurulu olan ASKA'da akrilonitril tanklarından üçü hasar gördü. Tanklardan havaya, suya ve toprağa toplam 6400 ton akrilonitril karıştı. Kirlenmenin boyutuna baktığımızda, akrilonitrilden kaynaklanan 8 bu büyüklükte bir çevre felaketinin dünyada daha önce yaşanmamış olduğunu görmekteyiz. Kanada'da 1996-1997 arasında 4500 işletme incelenmiş ve bu işletmelerden çevreye sızan akrilonitrilin toplam 36 ton 299 kg olduğu ortaya çıkarılmıştır (17,8 ton havaya, 17,26 ton toprağa ve 0,239 ton suya olmak üzere)1. Öyle anlaşıyor ki; Kanada'da söz konusu 4500 işletmeden 176 yılda sızan akrilonitril, bu kaza ile bir anda çevreye yayılmıştır. Bu da meydana gelen olayın büyüklüğü hakkında bir fikir vermektedir.

Çevrede yaşayan halk maddenin günlerce koktuğunu ifade etmektedir. Akrilonitril suda 19 ppm, havada 21ppm yoğunluğuna eriştikten sonra kokmaya başlar. Bu durumda, maddenin çevrede günlerce, zaman zaman bu seviyelerin üzerinde kaldığını söylemek mümkündür. Deride direkt temas olmadan lezyonların meydana gelmesi yoğunluğun yüksek olduğunu düşündürmektedir.

Sızıntının olduğu gölgede yaşayan 5000'den fazla kişi kimyasala maruz kalmış ve anlattıklarına göre çeşitli derecelerde etkilenmiştir. Bu anlamda yaşanan olay ciddi bir halk sağlığı sorunudur.

Kazadan sonra oluşan sağlık ve çevre sorunları

Türk Tabipleri Birliği

mesleki sağlık ve güvenlik dergisi

MSG Dergisi Yayın Kurulu

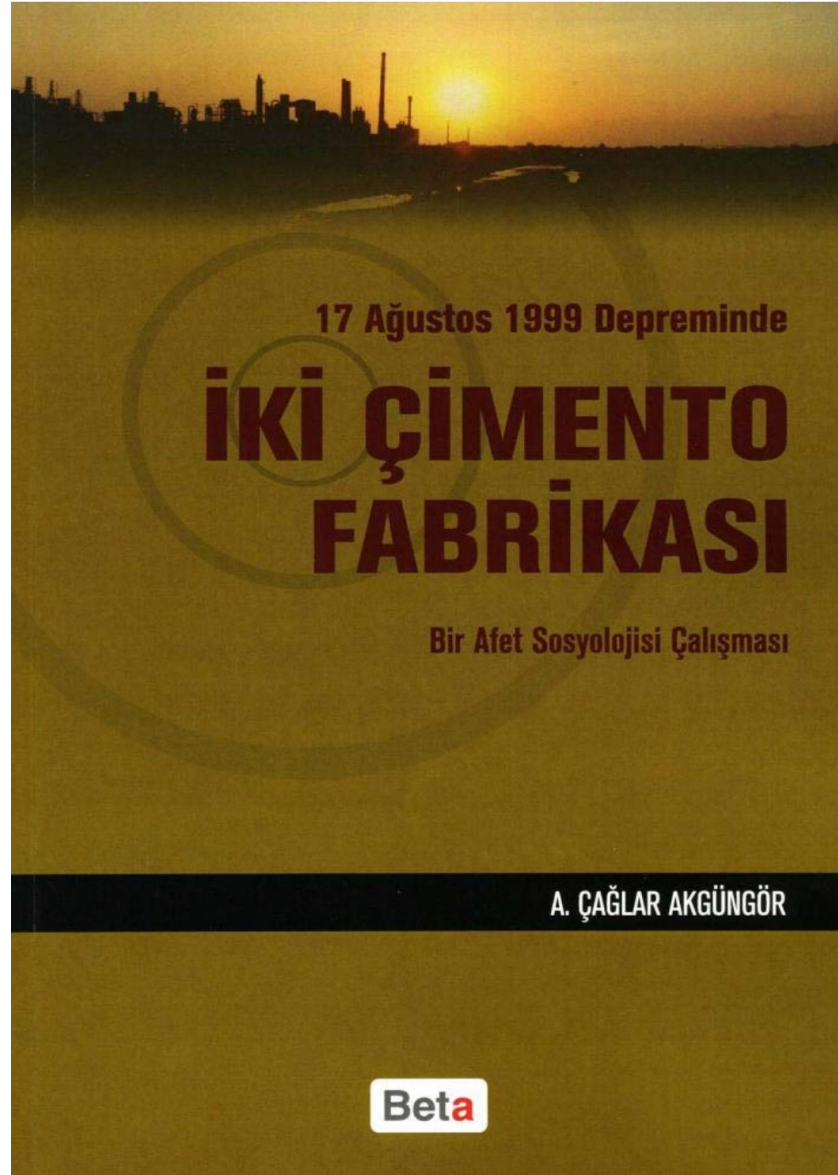
AKSA GERÇEĞİ

Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık Güvenlik Dergisinin birinci sayısında (Ocak 2000) "Endüstriyel Bir Çevre Felaketi: Akrilonitril" yazısı, Dr. Nadi Bakırca (Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı A.D. Öğretim Görevlisi) imzası ile yayımlanmıştır. Yazıda 17 Ağustos depremi sonrası oluşan 6400 ton akrilonitrilin havaya, suya ve toprağa karışması sonucunda ortaya çıkan ya da çıkabilecek olan çevre ve insan/işçi sağlığı etkileri değerlendirilerek bundan bir sonra yapılması gerekenler tartışılmıştır. U.S.EPA'nın akrilonitrili BI olarak sınıflandırdığı, muhtemel bir kanserojen olarak tanımladığı, depremin yol açtığı yıkımlara endüstriyel çevre kirlenmelerinin de eklendiği vurgulanmıştır. MSG Dergisi birinci sayısında yayımlanmış olduğumuz Dr. Nadi Bakırca imzalı yazının içeriğinde AKSA (Akrilik Kimya Sanayi Anonim Şirketi)'da, 17 Ağustos deprem sonrasında; "kazanın boyutları", "kazadan sonra oluşan çevre ve sağlık sorunları", "akrilonitril nedir?" "çevre-sel/mesleki mağduriyet, kişisel mağduriyet nasıl değerlendirilir?", "sağlık etkileri nelerdir?", "ekolojik zararları nedir?" başlıkları altında genel bir açılım verilmiştir. Ve zaman kaybetmeden Ulusal İş ve Çevre Sağlığı Enstitüsü kurulması gereğinin altı çizilmiştir.

Dergimiz henüz daha elinize geçen üçüncü sayısıyla beraber yayımlanmış olduğu yazıların içeriği nedeniyle ulaştığı yerlerden tepkiler almıştır. Bizi de güçlendirerek hareket ettiren bu tepkilerin olumlu olduğunu düşünmekteyiz.

Dr. Nadi Bakırca'nın yazısına AKSA (Akrilik Kimya Sanayi Anonim Şirketi) tarafından gelen pozitif bir tepkimeyi de 07.03.2000 tarihinde Semih Ersun (AKSA-

Kalite ve Çevre Yönetimi Müdürü) üzerinden dergimiz yayın organizasyon kurulu olarak aldık: "... tüm süreçlerinde insanı merkez alan, çalışanların sağlığını düşünen ve çevreyi önemseyen bir yaklaşımın hakim olduğu ve bu konudaki duyarlılığın gerek yönetici gerekse çalışanlarında en üst düzeyde bulunduğu bir sanayi kuruluşudur. Bu yaklaşım, aldığı birçok ISO Çevre ve TKSD Uçlu Sorumluluk Ödülleriyle Çevre Bakanlığı'ndan almış olduğu Çevre Berahatı ve ISO-14001 belgesiyle kanıtlanmıştır." Yine aynı tepkimede (Semih Ersun imzalı yazıda) çevre halkının ivedilikle uyarıldığı, tüm tedbirlerin yetkili merciler tarafından yerine getirildiği, olay boyunca tesisin Çevre Bakanlığı, Greenpeace, iç ve dış basın olmak üzere ilgilenen tüm kurum ve kuruluşlara açık tutulduğu ve daha sonra da yine sanayicilere ayrıntılı bilgi verildiği belirtilmektedir. Üniversitelerden toksikolog ve bitki sağlığı uzmanları ve Yalova İl Çevre, Tarım ve Sağlık Müdürlükleri tarafından 04.09.1999 tarihinde arazide yapılan gözlemlerden keza İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü Müdürlüğü'nce düzenlenen rapor ("Bizzat akrilonitrilden etkilendiği iddia olunan arazilerde alınan sebze ve meyve örneklerinde ve kuyu suyu ve artezyen suyu örneklerinde akrilonitrille rastlanmadığı") MSG Dergisi Yayın Kurulu'na ulaşmıştır. Aynı yazıda ve eklerinde T.C. Yalova Valiliği İl Çevre Müdürlüğü'nce 3 adet kuyu suyu numunesinin akrilonitril yönünden temiz çıktığı, T.C. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü Müdürlüğü tarafından düzenlenip T.C. Çevre Bakanlığına sunulan raporda deprem sonrası akrilonitrilden etkilendiği düşünülen sebze ve meyveler (domates,

Deprem, İşyerleri, İşçi Sağlığı ve Sendikal Gündem¹

Doç. Dr. Denizcan KUTLU
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Deprem, işyerleri ve dolayısıyla işçi sağlığı üzerinde yıkıcı etkilere sahiptir. Özellikle de şiddetli depremlerin doğuracağı ve bazıları "ciddi ve yakın", kimileriyle ölenemez nitelikteki tehlike kaynakları, yeni ve ilave sağlıksızlık sorunları ve işyeri sakıncalarını beraberinde getirebilir. Eger ki, sağlığın korunması üretimin ve çalışmanın kesintisiz bir biçimde sürdürülmesinden daha önemliyse, ki öyledir; o halde, deprem, bıraktığı etkilerle merkezi bir işçi sağlığı gündemi ve konusudur.

Bu nedenle, depremin etkilerini ağırlıklı olarak konut ve kent etrafında düşünen yetersiz bakış açısı, işyerlerinde işçi sağlığına dönük etkilerini ikincileştireceği gibi işverenlerin yükümlülüklerini de perdelemiş olacaktır.

Biz de bu yazıda, sıklıkla konuşulan bir konuya, deprem gerçeğine; bize göre pek az işaret edilen bir bağlamda, işyerleri açısından, işçi sağlığı ve sendikal gündem temelinde eğilmeye çalışacağız.

¹ Bu yazıyı, fabrikalarda sağlıksız çalışma ortamlarında tehlike ve risklerle burun buruna çalışan işçilerin, işyeri temsilcilerinin ve şube yöneticilerinin özel olarak okumasını, işyerlerinin depremlere ne ölçüde hazır olduğunu kendi aralarında tartışmasını ve sorunları saptayarak, işvereni de önlem almaya zorlamasını diliyorum. Tüm metal işçilerine selam ve saygılarımla.

Araştırmanın yöntemi

- Hatay Merkez (Organize Sanayi ve Küçük Sanayi Sitesi) ve İskenderun (5-8 Mart 2024)
- Yüzyüze görüşme ve katılımcı gözlem
- Deprem Sonrası İşyeri Tehlike ve Risk Kaynakları (0-5 arası puanlanan 25 değişken)
- Deprem Sonrasında Çalışanlar ve Çalışma Ortamı
- 8 işyeri (İşveren, yönetici, üretim şefi, işyeri hekimi ve baş temsilci)
 - 5 ana metal, 1 plastik, 1 gıda, 1 mobilya sanayii işyeri
- 4 işyeri (Bir sendikanın şube başkanı)
 - Ana metal sanayii
- 2 OSGB
 - (Metal (90-100), gıda (40-45), plastik-kimya (17) ve tekstil (10) sanayiinden 170 civarında işyerinin bilgisi)
- TNKÜ BAYEK'ten Etik Kurul izni alındı.

Deprem sonrasında çalışanlar ve çalışma ortamı

- 1. Deprem sonrasında çalışma ortamında ne tür değişimler yaşandı?**
- 2. Deprem sonrasında işyerlerinde görülen yeni tehlike ve risk kaynakları, varsa nelerdir?**
- 3. Acil durum eylem planı ve depremin etkileri arasındaki bütünleşme ve farklar nelerdir?**
- 4. Üretime ne kadar sürede geri dönüşler oldu?**
- 5. Deprem sonrasında çalışanlarda duygusal ve davranışsal ne tür değişimler görüldü? Bu değişimlerin işçi sağlığı ve iş güvenliği üzerindeki etkisi ne yönde oldu? Koruyucu ekipman kullanılmasında azalma oldu mu?**
- 6. Deprem sonrası işyerinde çalışma sürecinde iş kazalarında ve ramak kalalarda artış olduğu yönünde bir gözleminiz oldu mu?**
- 7. Deprem, çalışma saatinde olsaydı ne olabilirdi?**
- 8. Ne dersler çıkarttınız?**
- 9. Direnme ve kaçınma hakkı**

Deprem sonrası işyeri tehlike ve risk kaynakları	Etkisi ve Yaygınlığı					
	0	1	2	3	4	5
Bina ve eklentilerin yapısı						
Binanın temel, perde, kolon, giriş ve döşeme gibi yapı unsurlarından oluşan taşıyıcı sisteminin zarar görmesi						
Duvar ve çatılarda kırık, çatlak						
Çatıların sabitleyicileri zedelendiği için çökme tehlikesi						
Çatıların sabitleyicileri zedelendiği için uçuş tehlikesi						
Duvarlarda ve bacalarda yıkıklar ve deliklerin oluşmuş olması						
Sadece iç cephe değil, dış cephede de sıva dökülmeleri ve çatlaklar						
Pencere ve camlarda kırıklar, bozulmalar						
Zemin, platform, iskele, merdivenler, merdiven trabzanları, basamaklar, köprüler, hendekler, yürüme yolları, rampalar, parmaklık ve korkulukların işçinin dengesini kaybettirecek ve düşmesine neden olacak biçimde hasar görmüş, eksilmiş, çatlamış, kırılmış, yıpranmış olması; bu yapı elemanlarının gerekli stabiliteleri ve eğimlerinin bozulmuş olması						
İşyeri içinde araç trafiğini tehlikeye atacak şekilde, forkliftlerin, iş makinelerinin, ağır vasıtaların, otomobillerin kullandığı yol ve her türlü zeminde çatlak, yarık, kabarma, çökme ve daralmalar meydana gelmiş olması						
Acil durum çıkış yolları ve kapılarının kapanmış ve kullanılamayacak hale gelmiş olması						
Sürekli kullanılmakta olan soyunma, emzirme ve dinlenme alanlarının zarar görmüş olması						
Depolardaki ya da mal ve hizmet üretimi alanındaki rafların kırılmış, çatlamış, eğilmiş olması						
İşyeri içinde bazı bölme ve eklentilerin kullanılamaz hale gelmesi nedeniyle dar ve sıkışık alanlarda çalışılması						
Yangın						

Makine ve donatı						
Elektrik aksamı, panosu, cihazlarının hasar görmüş, kabloları yırtılmış, elektrik prizleri dağılmış olması						
İşyerinin farklı yerlerinde meydana gelebilecek aydınlatma sorunlarının, bilhassa gece çalışmasının olduğu mekânlarda görünürlük üzerinde olumsuz bir etkide bulunması						
Tesisatın zarar görmüş olması, Altyapı, zemin sıvılaşması, deformasyonlar, atık su kanallarında bozulmalar						
Filtre, havalandırma, iklimlendirme sistemleri, ortam ölçümleri gibi koruma tekniklerinin, ortam ısını düzenleyecek sistemlerin ve gürültü kontrolünü sağlayan araçların zarar görmüş olması						
Yangın sisteminin bozulmuş olması						
İşyerinin yıkılmış kimi bölmelerinden ya da civarda buna benzer durumda olan yapılardan kalan moloz yığınlarından yayılabilecek asbest ve toz etkilenimi						
Güvenlik işaretleri, duyu ve renk kodlarının kopmuş, düşmüş olması						
Ağ ve güvenlik perdelerinin, yüksekten düşme koruyucularının zarar görmüş olması						
Makine ve araç-gereçlerin hatalı çalışmaya meydan verecek ölçüde etkilenmiş olması						
Düşme, devrilme ve ezilme durumları nedeniyle iş kıyafetleri ve kişisel koruyucu donanımların kullanılamaz olması						
Kaldırma aparatları ve forkliftlerin olası çalışmama durumları karşısında işçinin ağır kaldırması						

Çevre						
Yerleşim yeri ortamı ve doğal ortam bozulmaları sonrası, zehirli hayvan, haşere ve farelerin ortaya çıkmasıyla doğabilecek tehlikeler						
İşyerinin yıkılmış kimi bölmelerinden ya da civarda buna benzer durumda olan yapılardan kalan moloz yığınlarından yayılabilecek asbest ve toz etkilenimi						

Araştırmanın bulguları

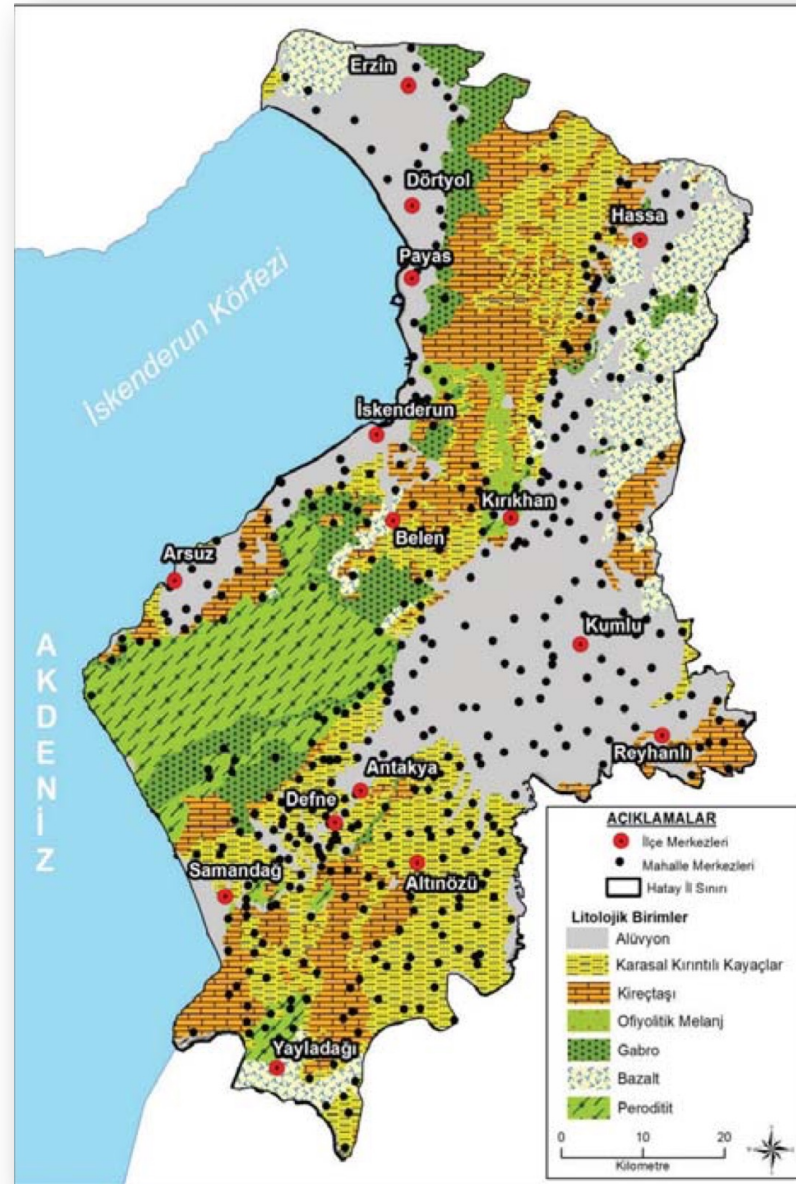
- Üretim geri dönüş süreci
- Sanayi sitelerinin konumlanışı
- Bina ve eklentilerin yapısı
- Makina ve donatı (teçhizat)
- Çevre
- Duygu ve davranışlar
- Önlemler ve Denetim

Üretime geri dönüş süreci

- 1-2 haftada dönmeye çalışan firmalar olduğu gibi 1,5-2 aylık zaman dilimi, 3-6 aya kadar uzayan firmalar
- Daha az kişiyle, daha kısa saatlerle, daha düşük kapasiteyle çalışmaya dönme
- Öncelikli olarak tamir ve bakım yapılması

Sanayi siteleri arasında farklar

- Organize Sanayi Bölgesi ve Küçük Sanayi Sitesi arasında zemin özellikleri ve bina yapılarından kaynaklanacak şekilde oldukça belirgin farklılıklar vardır.
- Organize Sanayi Bölgesi:
 - kentin dışında, kayaç zemin, çelik konstrüksiyon yapılar
- Küçük Sanayi Sitesi
 - kentin yakınında alüvyal toprak, betonarme yapılar
- Bu fark, işyerlerinin depremlerden etkilenme düzeylerini temelden belirlemiştir.
- Küçük Sanayi Sitesinde geniş çaplı yıkımların olduğu sonucuna varılmıştır.

Bina ve eklentilerin yapısı

- Duvarlarda ve çatıda kırık, çatlak
 - «*Duvarlarımız patladı, üretim hatlarının etrafındaki duvarların çatlak olması, yıkılması, kırılması, çalışmayı risk haline getiriyor.*» (M firması, üretim şefi)
- Depolardaki ya da mal ve hizmet üretimi alanındaki rafların kırılmış, çatlamış, eğilmiş olması, istiflemeye kayma ve devrilmeler
- Bazı bölme ve eklentilerin kullanılamaz hale gelmesi nedeniyle dar ve sıkışık alanlarda çalışma

Bina ve eklentilerin yapısı

- Binanın temel, perde, kolon, kiriş ve döşeme gibi yapı unsurlarından oluşan taşıyıcı sisteminin zarar görmesi
- Çelik konstrüksiyonda cıvata ve vida gevşemeleri nedeniyle çözülmeler
- Zemin, duvar, iç/dış cephe sıvaları dökülmesi
- Çatıların sabitleyicilerinin zedelenmesi
- Baca,
- Soyunma, emzirme ve dinlenme alanlarında,

Bina ve eklentilerin yapısı

- Pencere ve camlarda
- Zemin, platform, iskele, merdivenler, merdiven trabzanları, basamaklar, köprüler, hendekler, yürüme yolları, rampalar, parmaklık ve korkuluklarda,
- İşyeri içinde araç trafiğini tehlikeye atacak şekilde, forkliftlerin, iş makinelerinin, ağır vasıtaların, otomobillerin kullandığı yol ve her türlü zeminde
 - yarık, yıkık, delik, kırık, çatlak, yıpranma, bozulma, kabarma, çökme, daralma ve eğilmelerin oluşması, bu yapı elemanlarının gerekli stabilitelerinin ve eğimlerinin bozulmuş olması

Makine ve donatı (teçhizat)

- Kaldırma aparatları ve forkliftlerin çalışmaması karşısında işçinin ağır kaldırması
 - «Ruhen ve sosyal olarak bitmiş olan insanların bedensel yükünün artması demektir. Özellikle fizyolojik hastalıklara kapılmalara neden oldu. Omurga yapılarında çok ciddi fıtık vb. rahatsızlara yol açtı. Makinaların diklenmesinde beden gücünün kullanıldığını gördük. Forkliftlerin, kepçelerin, vinçlerin giremediği alanlarda insan gücünün kullanıldığını gördük.» (İ OSGB)
- Tesisat, alt yapı, zemin sıvılaşması
- Elektrik aksamı, panosu ve cihazlarının, kablo ve prizlerin

Makine ve donatı (teçhizat)

- Filtre, havalandırma, iklimlendirme sistemleri, ortam ölçümleri gibi koruma tekniklerinin, ortam ısını düzenleyecek sistemlerin
- Gürültü kontrolünü sağlayan araçların
- Güvenlik işaretlerinin, duyuru ve renk kodlarının
- Ağ ve güvenlik perdelerinin, yüksekten düşme koruyucularının zarar görmüş olması
- İşyerinin farklı yerlerinde meydana gelebilecek aydınlatma sorunlarının, bilhassa gece çalışmasının olduğu mekânlarda görünürlük üzerinde olumsuz bir etkide bulunması

Makine ve donatı (teçhizat)

- Makine ve araç-gereçlerin hatalı çalışmaya meydan verecek ölçüde zarar görmüş olması
- Makinaların hareket etmesi ve hat ekseninden çıkması nedeniyle, daha zayıf olan makinayı deforme etmesi, birleşme noktalarında deformasyonlar
 - «Ağır makinalar dübellerle yere sabitliydi. Dübellerin yeri sökmüş ve makinalar yer değiştirdi. Makinaları yere betonlamak gerekir, dübellemek yetmez.» (C Metal İşvereni)
 - «Duvarların yıkıldığını, zemin kattaki universal tezgahların hepsinin devrildiğini ve ağır hasarlı olduklarını, CNC tezgahlarının ağır hasar aldığını ve 27 tonluk tezgahın kendi ekseninden 1 metre kaydığını gördüm. Bir üst katta enjeksiyon makinam vardı. Enjeksiyon makinamın tamamen kullanılmaz hale geldiğini, çünkü duvarların üstüne yıkıldığını, onun bir üst katında yazıhane bölümümüz vardı, 9 bilgisayarımız vardı, dolaplarımız, arşivlerimiz falan, hepsi tamamen yıkılmıştı. Arşiv diye bir şeyin kalmadığını gördük. Pencerele duvarlar hepsi içiçe geçmiş.» (C Metal İşvereni)
- Raylı makinalarda, vinçlerde, ray sisteminde kavislenme

Çevre

- Yerleşim yeri ortamı ve doğal ortam bozulmaları sonrası, zehirli hayvan, haşere ve farelerin ortaya çıkmasıyla doğabilecek tehlikeler
- İşyerinin yıkılmış kimi bölmelerinden ya da civarda buna benzer durumda olan yapılardan kalan moloz yığınlarından yayılabilecek asbest ve toz etkilenimi

Duygu ve davranışlar

- Dalgınlık, uyum ve odaklanma sorunları, dikkat dağınıklığı, unutkanlık, kafa doluluğu, işe adapte olamama, sürekli stres halinde olma, panik, işe ve birbirine tahammüllerinin olmaması...
 - «Arkadaşlarımız çalışırken evlerindeki eşlerini çocuklarını daha çok düşünmeye başladılar. Olası bir artçı sarsıntıda ne yapacaklarını daha çok konuşmaya başladılar.» (Sendika Şube Başkanı)
 - «İnsanların çoğunun daha agresif, tepkili olduğunu görüyoruz. Baretini tak desen bile daha agresif, hırçın olduğunu görüyoruz. Tepki almamıza sebep oluyor.» (İ OSGB)

Duygu ve davranışlar

- Hafife alma
- Kaybetme duygusunun yitilmesiyle de boşvermişlik, otorite ve kural tanımama
- Daha yavaş çalışma, molaları uzatma, geç gelme, erken çıkma, kapalı ve yasak olan mekânları kullanma
- Deprem sonrasında bir işi yaparken hata yapılmasının, dikkatsiz davranmasının, ihmalin mazur görülebiliyor olması ya da görüleceği düşüncesi
 - «İş akış prosedürü dışında hareketler gözlemlenmiş.»
(KM işvereni)

Duygu ve davranışlar

- Kişisel Koruyucu Donanımları kullanmada azalma eğilimi
- Kıyafet duyarlılığının ortadan kalkması, üretim alanına girerken alması gereken hijyen önlemlerinin ihmal edilmesi ve aksatılması, el dezenfektanı, ayakkabısını steril suya basmadan geçme
- İşyeri sakıncası olarak gürültü: İlave tehlike
 - «Ciddi bir kaygı bozukluğu var, en ufak bir seste deprem oluyor algısıyla çalışıyorlar.» (A OSGB)
- Deneyimli işgücü kaybı...
- Deprem sonrasında ramak kala ve iş kazalarında artış, kazaların azalma oranında düşüş
 - «Ramak kala vakaların sayısında çok fazla artış yaşandı. Ben bu kadar ramak kala tuttuğumu hiç hatırlamıyorum.» (İ OSGB)

Önlemler ve denetim

- Bunlar kazaların kök nedeni değil!
- İşverenin yükümlülüklerini azaltmaz, denetimsizlik mazur görülemez!
- Bu koşullarda daha da dikkatli önlem alınması gerekir.
- Ancak alınmamıştır.

Önlemler ve denetim

- Önlemlerde azalma
 - «Üretim öncelikli bir hal almaya başladı, çalışan güvenliği 2 ve 3'üncü sırada tutuldu.» (İ OSGB)
- Üretim kesintisi nedeniyle seri ve hızlı çalışma
 - Üretim zorlamaları, elektrik aksamına daha çok yük binmesi, ısınma, yangın tehlikesi, pano içi yangınlar, elektrik çarpma tehlikesi (A OSGB)
- Denetimsizlik algısı ve denetimlerin aksaması
- OSGB'den hizmet almama eğilimleri
 - «Depremden önce hizmet verdiğimiz 400'e yakın firma vardı. Deprem sonrasında ikinci ayda elimizde kalan firma sayısı 50 idi. Devlet gelip bizi mi denetleyecek diyerek, hizmet alımını durduranlar oldu. Küçük sanayi sitesindeki firmalar. O kadar Teksas gibi yaşıyoruz ki artık hiçbir kanun yok. Sadece iş güvenliği değil. Depremden önce küçük sanayide 80'e yakın firmanız vardı, şimdi 30 civarına ancak yeni gelmişizdir. 100'e yakın firma denetim olmaz düşüncesiyle hizmet alımını durdurdu. Durdurmayanlar da açıkçası, kalanları da kalmaya zam yapmayarak işi devam ettirme sözü verdiğimiz için devam ettik çok yüksek bir oranda.» (A OSGB)

Ne yapıldı? Deprem dersleri?

- Hasar tespiti
- Bakım-onarım çalışmaları
- Betonarme binaların ve kolonların ölçümleri
- Deprem stratejilerinin gözden geçirilmesi

Savunmasız mıyız? İşçi sağlığı bilimi ne söylüyor? Nasıl yaklaşmalı?

- İşçi sağlığı=> sağlığı bozacak tehlike ve risklerle başbaşa bırakmamak...
- Depremi önceden konuşmak gerekir: İşçi sağlığı, önceden alınan önlemler
 - *İşverenin yükümlülükleri ve hazırlık fiilleri: İş hukuku yaklaşımı*
 - *Tehlike ve riskleri azaltma ile hazırlık çalışmaları: Sağlık yaklaşımı*

Savunmasız mıyız? İşçi sağlığı bilimi ne söylüyor? Nasıl yaklaşmalı?

- Koruyucu ve önleyici yaklaşım doğrultusunda =>
 - *Gerekli önlemler*
 - *Kaynakta-ortamda-hedefte*
- Sağlığın korunması ve gerekli önlemlerin alınması, üretimin sürdürülmesinden ve iş görme borcundan daha önemlidir ve önceliklidir.

Savunmasız mıyız? İşçi sağlığı bilimi ne söylüyor? Nasıl yaklaşmalı?

- Sağlık ve güvenlik sorunları karşısında koruma ve geliştirme: *Öncelikli hedef*
- Bütünlüklü yaklaşım: *Temel bakış açısı*
- Ekip çalışması, ortaklıklar ve işbirliği: *Sağlık ve güvenlik hedeflerine erişimde temel strateji*
- İşçi sağlığı hizmetlerinden yararlanıcıların sahiplenmesi ve örgütlenmesi: *Temel taşıyıcı kolon*

Çalışanlar, sendikalar ve kitle örgütleri ne yapabilir? Nasıl uygulamalı?

- Sermaye kendi haline bırakıldığında önlem alma konusunda isteksiz...
- Depremi etkilerinden de korunmuş sağlıklı emek hedefi => Sadece bir politika, mevzuat ve uygulama sorunu değil, esas ve öncelikli olarak bir örgütlenme, dolayısıyla güç ilişkileri sorunu
- **«Sağlık hizmetlerinin başarısı, bundan yarar sağlayanların sahiplenmesi ile doğru orantılıdır.» Prof. Dr. Gürhan Fişek**

Çalışanlar, sendikalar ve kitle örgütleri ne yapabilir? Nasıl uygulamalı?

- İşçi sağlığı...
 - İşçilerin katılımını, denetimini ve örgütlü çalışmalarını içerir.
- Ne bireysel önlemlerle ne de tek tek işyerlerinde alınacak önlemlerle depremin etkilerinden korunmak mümkün değil...
 - **«Bireysel çabalarla ve tek bir işyerinde ‘mükemmeli yaratma’ düşü ile istenilen sonuç elde edilemez.» Prof. Dr. Gürhan Fişek**
- Deprem öncesi ve sonrasında işyerlerinde, işçi sağlığı hizmetleri, işçi ve sendikacılık mücadelesinin bir konusu olduğu sürece başarı sağlayacaktır.

Türkiye’de deprem karşısında sendikalar ve kitle örgütleri

- Sendikalar ve kitle örgütleri, deprem sonrası işyeri tablosunu, somut ve yerinde inceleme ve araştırmalarla takip eden ve işçi sağlığı önlemlerini talep edip izleyen, denetleyen bir eylem içerisinde olmuş mudur?
- Sendikalar ve kitle örgütleri, Türkiye’nin deprem riski yüksek olan bölgelerinde olacak depremlerin işyerlerine dönük etkilerinin ne ölçüde farkında?
- Sendikalar ve kitle örgütleri, işyerlerini depreme hazırlama konusunda ne yapıyor? Konu ne ölçüde gündemlerinde? İşvereni ne ölçüde zorluyor?

Türkiye’de deprem karşısında sendikalar ve kitle örgütleri

- İşyerleri, sadece sendikalara da bırakılamaz.
- Sağlık örgütleri ve DKÖ’lerin de bir örgütleyici süreçle, etkilerin incelenmesi, önlem alma ve işverenlerin zorlanması

Çalışanlar, sendikalar ve kitle örgütleri ne yapabilir? Nasıl uygulamalı?

- Farkındalık ve gündemine almak, gündem yapmak
 - *Sendikal gündemin en üstünde yer almalı*
 - *Depremi etkilerini sorgulamak ve öngöründe bulunmak*
- Araştırmalar yapmak ve etkileri tespit etmek
 - *Sonuçlar izlenmeli, veri toplanmalı*
 - *Uzman bilim insanları ve meslek elamanlarıyla çalışılmalı*
- İşçileri bilgilendirmek ve “sağlıkçı işçi”yi yaratmak
 - *Sendikal eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri*
 - *Bilgilendirici materyaller hazırlamak*
 - *Sağlık örgütlenmesine katılan, izleyen, gözlemleyen, müdahil olan sağlıkçı işçi*
 - *İşvereni, devlet ve gerektiğinde sendikasını harekete geçmeye zorlayacak güçlendirici*

Çalışanlar, sendikalar ve kitle örgütleri ne yapabilir? Nasıl uygulamalı?

- İşvereni zorlamak ve işyerlerini denetlemek
 - *İşvereni zorlamak ve işveren üzerinde baskı kurmak sendikanın ayırt edici niteliği*
- Çalışmaktan kaçınmak ve işin durdurulması
 - *Tehlikeler, çalışmaktan kaçınma hakkına temel oluşturabilir*
 - *Hayati tehlike durumlarında iş durdurulması*
- TİS hükümleri, protokoller, vs. ile bağlayıcı düzenlemeler
 - *Yasa hükümlerine genel atıflar*
 - *Özel hükümler*
 - *Protokol gibi bağlayıcı düzenlemeler yapmak*

Son cümle ve bir soru:

- Depremler,
 - yeni tehlike ve risk kaynakları ile
 - işçinin fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlığı üzerinde kalıcı boyutta yıkıcı sonuçlar
 - işverenleri önlem almaya,
 - devleti ise önlemlerle birlikte denetlemeye zorlayan
 - öncelikli ve olmazsa olmaz bir sendika ve kitle örgütü gündemdir.
- Sendikalar ve kitle örgütleri, işçi sağlığını sermayenin denetimindeki bir alan olarak mı kavrayacak, yoksa varlık/yokluk nedeni ikileminde tarihsel rol ve görevlerine mi dönecektir?

Özsavunma:

Çalışmaktan Kaçınma ve Ortamı Terk Etme Hakkı

- İşçi sağlığı hakkı ve işverenin yükümlülükleri
- Öğreti bakımından
- Düzenleme bakımından

İşçi sağlığı hakkı ve işverenin yükümlülükleri

- İşçi sağlığı ve iş güvenliği hakkı, işverenlere ve devlete çalışanların, hayatlarının, kişiliklerinin, beden, ruh ve toplumsal bütünlüklerinin korunması ve geliştirilmesi bakımından gerekli koşulları hazırlama, uygulama ve geliştirme yükümlülüğü (Başbuğ, 2013)
- İşverenin işçiyi koruma ve gözetme borcu
- İşveren, «hizmet ilişkisinde işçinin kişiliğini korumak ve saygı göstermek (...) işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak»la yükümlü (TBK. 417 md.)

İşverenin yükümlülükleri

- İşveren, (İSGK)
- «çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla»
- «mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dahil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar» yapmakla
- denetleme, risk değerlendirmesi, sağlık gözetimi yapmakla, bilgi ve eğitim vermekle yükümlü kılınmıştır.

Çalışmaktan kaçınma hakkı: Öğreti bakımından

- **İşçiler, deprem sonrasında tehlikeli, sağlıksız ve güvensiz bir çalışma ortamı karşısında savunmasız değildir.**
- Sağlığın korunması ve gerekli önlemlerin işverence alınması, üretimin devam etmesinden ve iş görme borcundan daha önemli ve öncelikli (Yaşar, 2020: 3566-3567)
- Çalışmaktan kaçınma hakkı, iş ilişkisinde temel borç olan iş görme borcundan daha güçlü bir hak türü (Sarıbay Öztürk, 2013: 93)
- Tehlike halinde, çalışmayı olduğu gibi sürdürmenin, işçinin kişiliğinin korunması amacı karşısında ikincil bir olgu haline gelmesi kesin ve tartışmasız bir hukuk ilkesi

- Tehlikeli ortamdan uzaklaşmak, doğal bir davranış olmasının yanı sıra bu hakkın tanınmış olması da bir tür zorunluluktur (Balık, 2010: 1003; Sarıbay Öztürk, 2013: 49).
- Tehlikelere karşın işçiyi ısrarla çalışmaya zorlamak bu hakkı tanımamak (İnciroğlu, 2014: 812, 814).
- Kişiliğin korunması ve güvenlik gereksinmesinin bir parçası olan bir insan hakkı (İzmirli, 2021: 16-17)

- Çalışmaktan kaçınma hakkı,
 - işverenin işçiyi gözetme yükümlülüğü ile kanun ve sözleşmeden doğan borçları kapsamında,
 - çalışma borcunun sağlıklı bir işyeri ortamında yerine getirilmesi için gerekli hazırlıkları yapmaması sonucunda,
 - işçinin **-bir özsavunma olarak-** kendi güvenliğini sağlaması için çalışma ortamını terk etmesine imkân sunan,
 - bu davranışı sözleşmeye aykırı olmaktan koruyan bir işçi sağlığı ve güvenliği hakkıdır (Soyer, 2011: 657; Albayrak Gül, 2019: 6-7; Aksoy, 2020: 502; Erkanlı Başbüyük, 2020: 47-48, 69; Yaşar, 2020: 3557; İzmirli, 2021: 15-16).

- İşveren,
 - üretimin ve işyerinin sağlığı ve güvenliği tehlikeye düşürmemesi için gereken yükümlülüklerini yerine getirmiyorsa
 - işçi de çalışmaktan kurtulacaktır (Sur, 2005: 405; Erkanlı Başbüyük, 2020: 74-75).

Çalışmaktan kaçınma hakkı: Düzenleme bakımından

- İşveren ya da İş Sağlığı ve Güvenliği Kuruluna başvuru gerektiren ve gerektirmeyen haller temelinde
- Ciddi ve yakın tehlikenin olması
 - Tehlike, “işyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek, çalışanı veya işyerini etkileyebilecek zarar veya hasar verme potansiyeli”
 - Ciddi tehlike, çalışmanın, işin ve işyerinin alışılmış yapısından daha yüksek bir risk taşıyarak, iş ya da işyerindeki etmenlerden kaynaklanacak şekilde çalışanın sağlığını önemli ölçüde bozacak bir hale gelmiş durum (Abbas, 2019: 107).
 - Yakın tehlike ise, belki henüz kendisini göstermemiş, potansiyel düzeyde olan; ama önlem alınmazsa çok kısa bir zaman içerisinde, her an ortaya çıkabilecek bir durum (Özdemir, 2020: 250; Yaşar, 2020: 3575).

Başvuru gerektiren durumlar

- Ciddi ve yakın tehlikeyle karşılaşan çalışanların
 - İş Sağlığı ve Güvenliği Kuruluna, Kurul yoksa işverene başvurarak
 - tehlikenin saptanmasını ve ortadan kaldırılması için gerekli önlemlerin alınmasına karar verilmesini talep etmesi;
 - tehlikenin sürmesi;
 - Kurul veya işverenin çalışanın talebi doğrultusunda karar alması ve
 - tehlikenin sona ermesi için gerekli önlemlerin alınmamış olması
 - İşin durdurulmamış olması da çalışmaktan kaçınma hakkının doğması için gerekli bir şarttır (İnciroğlu, 2014: 815)

- Çalışanın “gerekli önlemler alınıncaya kadar çalışmaktan” kaçınabileceği hükmü...
- Hakkın kullanılmasının gerekli önlemler alınmamışsa, alınsa bile önlemlerin tehlikeyi ortadan kaldırmadığı kanaati devam ettikçe, yani tehlike var oldukça geçerli olacağı (İzmirli, 2021: 175-1176).
- **Bir takım önlemlerin alınması değil**
- **Gerekli önlemlerin alınması...**

Başvuru gerektirmeyen durumlar

- Ciddi ve yakın tehlikenin önlenemez olduğu durumlarda
- Önlenemez tehlike
 - Tehlikenin durdurulması ve ortadan kaldırılmasının olanaksız olması
 - Tehlikenin bir takım önlemler alınsa da alınmasa da ortaya çıkıp sağlığı bozacak boyutlara kaçınılmaz bir biçimde erişmesi
 - Bu tür durumlarda sağlığa zarar vermemesi için ne önlem almayı ne de herhangi bir başvuru aşamasını bekleyecek bir zaman vardır (Toka, 2019: 72; Albayrak Gül, 2019: 283).

- Çalışanda önlenemez tehlike kanaatinin oluşmuş olmasının yeterli olduğunun kabul edilmesi gerekir (Süzek, 2020: 926).
 - tehlikenin önlenemez nitelikte olması ile işyeri ve bölgeyi terk edip çalışmaktan kaçınma kararının, çalışanın mesleği, bilgisi, tecrübesi, yaşı gibi faktörler temelinde şekillenecek takdirle belirleneceği söylenebilir (Süzek, 2020: 926; Yaşar, 2020: 3594).
- Yasa gerekçesinde de 89/391/EEC sayılı Avrupa Birliği Direktifine de işaret edilerek, “ciddi ve yakın bir tehlikenin (çalışanın bilgi ve tecrübesi dahilinde) önlenemez olduğu kanaati oluştuğunda”, çalışmaktan kaçınma hakkının Kurul veya işverene başvurmaksızın kullanılabileceği

Yaptırım: işin durdurulması hakkı

- Önlemlerin denetimini sağlayabilmek amacıyla çeşitli yaptırımlar getirilmiştir.
- Sağlıksız, güvensiz ve tehlikeli işyeri karşısında yükümlülüklerini yerine getirmeyen ve onlara aykırı hareket eden işveren karşısında gündeme gelebilecek ağır bir idari yaptırım türü
- Devlet, çalışma yaşamına sadece önlemlerle değil, yaptırımlarla da karışmıştır.
- İşverenin gözetme ve koruma borcuna ilişkin yükümlülüklerine aykırı davranması durumlarında, “idare tarafından müdahale edilmesi ve resmi denetim ve ceza yaptırımları ile gereğinin yapılması” sağlanmıştır (Öztekin, 2017: 673).
- “Hayati tehlike” taşıyan durumlar karşısında “zorlayıcı ve caydırıcı” nitelikte bir kamu yaptırımı

- İşveren açısından en ağır ve etkili yaptırım (Köseoğlu, 2005: 28; Urhanoğlu Cengiz, 2011: 1958; Şahin Emin, 2014: 173; Eraslan, 2023: 126).
- Esas amaç: cezalandırmaktan çok önlem almak ve önlemlerin yaşama geçirilmesini sağlamak, işyerindeki tehlikeleri ortadan kaldırıp, işyerlerinin sağlıklı ve güvenli alanlar haline getirilmesini sağlamak
- Önlemlerinin yaşama geçebilmesi için uygulanacak bir idari yaptırım (Öztekin, 2017: 657; Eraslan, 2023: 166).

- Hayati tehlike?
- Doğrudan hayati tehlike taşımasa da işçilerin vücut bütünlüğünü “basit tıbbi müdahale ile giderilemeyecek derecede tehlikeye atan” işyeri tehlikeleri de işin durdurulması (Eraslan, 2023: 132)
- Uzun vadeli mesleki riskleri de içerecek şekilde değerlendirilmesi (Güner, 2005: 72; Şahin Emin, 2014: 176; Eker, 2021: 197; Eraslan, 2023: 132-133).
- Deprem sonrası işyeri tablosuna da bu gözle bakmak
- Örneğin asbest ve toz etkilenimi....

- İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunun 25'inci maddesi
- İşyerlerinde İşin Durdurulmasına Dair Yönetmelik
- “işyerindeki bina ve eklentilerde, çalışma yöntem ve şekillerinde veya iş ekipmanlarında çalışanlar için hayati tehlike oluşturan bir husus tespit edildiğinde; bu tehlike giderilinceye kadar, hayati tehlikenin niteliği ve bu tehlikeden doğabilecek riskin etkileyebileceği alan ile çalışanlar dikkate alınarak, işyerinin bir bölümünde veya tamamında”
- “çok tehlikeli sınıfta yer alan maden, metal ve yapı işleri ile tehlikeli kimyasallarla çalışılan işlerin yapıldığı veya büyük endüstriyel kazaların olabileceği işyerlerinde, risk değerlendirmesi yapılmamış olması durumunda” da işin durdurulacağı

- İşin durdurulması süreci, acil müdahaleyi gerektiren ve gerektirmeyen haller
- Acil bir müdahaleyi gerektirmesi halinde, bu tespiti yapan işçi sağlığı ve iş güvenliği bakımından teftişe yetkili iş müfettişi, yine teftişe yetkili üç iş müfettişinden oluşan heyet tarafından karar alınıncaya kadar geçerli olacak şekilde ve bu heyetin kararını beklemeksizin işi durduracaktır. Bu karar, “mülki idare amiri tarafından kolluk kuvvetleri marifetiyle aynı gün yerine” getirilecektir.
- Acil bir müdahaleyi gerektirmemesi halinde aynı özellikteki iş müfettişinin hayati tehlike tespiti üzerine, “üç iş müfettişinden oluşan heyet (...) gerekli incelemeleri yaparak, tespit tarihinden itibaren iki gün içerisinde işin durdurulmasına karar” verebilecektir. Bu karar, “mülki idare amiri tarafından kolluk kuvvetleri marifetiyle yirmidört saat içinde yerine” getirilecektir.
- Hayati tehlikenin “niteliğine ve büyüklüğüne” göre işyerinin tamamı ya da yalnızca bir bölümünde
- Tehlike giderilinceye kadar

Bir değerlendirme

- Deprem işyerlerinde zarar potansiyeline yol açmış olması şüpheye yer bırakmayacak ölçüde kesin bir olgu
- Deprem yaşanan illerdeki işyerlerinin, çalışmaktan kaçınma hakkının kullanılmasının potansiyel bir alanı haline geldiği
- İşyerlerinin belirlenmesinde, ortak ölçütler kadar her tehlike olgusunun kendine has özellikler taşıyabileceği

- Özveri (2023) bu işyerlerinde, önlenemezlik unsuru ortadan kalkana kadar çalışmaktan kaçınma hakkının yaşama geçmesi gerektiğini belirten temelden bir yaklaşım ortaya koymuştur.
- *“Deprem ciddi ve yakın tehlike ise ki öyledir, depremin zarar vermesini önleyecek somut hiçbir önlem alınmamışsa ki alınmamıştır, depremin zarar vermesi deprem bölgesinde önlenemez durumdur. Dolayısıyla işveren depremin zarar verme potansiyelini tümüyle önleyecek önlemleri aldığını, olası bir depremde hiçbir işçinin zarar görmeyeceğini aldığı somut önlemlerle kanıtlayana kadar işçilerin çalışmaktan kaçınma hakkı için yasanın aradığı koşullar gerçekleşmiştir”.*

- Çeşitli işyeri tehlike ve risk kaynaklarının o an açığa çıkıyor olması gerekmez...
- Geniş bir yorumla, işyerinin deprem geçirmiş olması ve dar bir yorumla şüphe uyandıracak ölçüde potansiyel bir tehlike taşıması yeterlidir.
- Böylesi işyerlerinde çalışmaktan kaçınma hakkı kapsamında davranılması makul sayılmalıdır.

- Risk değerlendirmesi yapılıp yapılmaması, yasanın yorumunu daraltır.
- Tehlike tanımında yer alan potansiyel terimine yoğunlaşmak gerekir.
- **Önlenemez tehlike değerlendirmesi ve kararı, mutlaka ve sadece o an gözle görülür bir biçimde gerçekleşmekte ve yaşanmakta olan bir riskin değil, bir zarar verme potansiyelinin saptanmasıdır.**

Elimizde ne var? Örnekler...

- **KESK, 2020 İzmir Depremi sonrasında yaptığı açıklamada,**
 - kamu binalarındaki hasara dikkat çekmiş ve binalarda oluşan hasar tespit çalışmalarının oldukça yavaş yürüdüğüne,
 - deprem bölgesindeki kamu emekçilerini olası bina yıkımlarına karşı koruyacak önlemlerin alınmadığına işaret etmiş,
 - güvenli çalışma ortamının oluştuğuna dönük raporlar açıklanıncaya kadar deprem bölgesinde çalışan tüm kamu görevlilerinin derhal idari izinli sayılması gerektiği çağrısında bulunmuştur.
 - Aksi durumda ise, çalışmaktan kaçınma hakkının kullanılmasıyla ilgili yasal süreci takip edip, güvenli çalışma ortamı sağlanıncaya kadar çalışmaktan kaçınma haklarını kullanacaklarını açıklamıştır.

- **Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası Düzce İl Temsilciliği, Akçakoca Devlet Hastanesi Baştabipliği'ne hitaben yazdığı 24.11.2022 tarihli yazıda,**
 - 1999 yılında ve daha sonra gerçekleşen depremler anımsatılmış ve
 - 22.11.2022 tarihinde gerçekleşen depremde, ilgili hastanenin kalorifer-kazan dairesinin,
 - özellikle de taşıyıcı kolonların zarar gördüğü iletilen resimlerle birlikte belirtilmiştir.
 - “mevcut hasarın ciddi ve yakın bir tehlike niteliği taşıdığı ve çalışanların sağlık ve güvenliğine zarar verecek bir çökmeye, kazaya neden olma açısından yüksek riske sahip olduğu açık”

- Çalışmaktan kaçınma hakkına ilişkin hükme gönderme yapılan yazıda,
- İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulunun ivedilikle toplanması,
- Hastanenin, gerekmesi halinde bilirkişi-uzman görüşünün de alınmasıyla, hizmet sunmaya elverişli olup olmadığının değerlendirilmesi,
- yapılan değerlendirme sonucunda binanın güvenlik açısından hizmet sunmaya uygun olmadığının tespiti halinde binanın tahliye edilmesine yönelik çalışmaların ivedilikle yürütülmesi,
- binanın güvenlik açısından hizmet sunmaya uygun olduğunun tespiti halinde ise sonucun rapor-yazılı halde Sendika Temsilciliğine iletilmesi talep edilmiş;
- aksi halde, mevcut tehlike ve riskler bertaraf edilinceye kadar” sendika üyelerinin çalışmaktan kaçınma haklarını kullanacakları uyarısında bulunulmuştur.

- **Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Adana ve Samsun İl Koordinasyon Kurulları, 03.03.2023 tarihinde yaptıkları açıklamalarda,**
 - “depremden etkilenen bölgelerdeki işyerlerinde risk değerlendirmesi yenilenmeden, işyerinin, ekipmanların, çalışma koşullarının uygun olduğu belirlenmeden çalışma” yapılmaması ve
 - işçi eğitimlerinin yenilenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.
 - işçilerin ‘acil ve hayati tehlike durumunda çalışmaktan kaçınma hakkı’nın olduğunun işçilere hatırlatılması gerekliliği

Amaç

- **MADDE 1 – (1)** Bu Kanunun amacı; işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerini düzenlemektir.

Kapsam ve istisnalar

- **MADDE 2 –**

- (1) Bu Kanun; kamu ve özel sektöre ait bütün işlere ve işyerlerine, bu işyerlerinin işverenleri ile işveren vekillerine, çırak ve stajyerler de dâhil olmak üzere tüm çalışanlarına faaliyet konularına bakılmaksızın uygulanır.
- (2) Ancak aşağıda belirtilen faaliyetler ve kişiler hakkında bu Kanun hükümleri uygulanmaz:
 - a) Fabrika, bakım merkezi, dikimevi ve benzeri işyerlerindekiiler hariç Türk Silahlı Kuvvetleri, genel kolluk kuvvetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığının faaliyetleri.
 - b) Afet ve acil durum birimlerinin müdahale faaliyetleri.
 - c) Ev hizmetleri.
 - ç) Çalışan istihdam etmeksizin kendi nam ve hesabına mal ve hizmet üretimi yapanlar.
 - d) Hükümlü ve tutuklulara yönelik infaz hizmetleri sırasında, iyileştirme kapsamında yapılan işyurdu, eğitim, güvenlik ve meslek edindirme faaliyetleri.

İSG Mevzuatı

1) İşverenin Önlem Alma Yükümlülüğü

Borçlar
Kanunu
Md. 417
(2)

(IV. İşçinin kişiliğinin
korunması
1. Genel olarak)

- «İşveren, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak...la yükümlüdür."

1) İşverenin Önlem Alma Yükümlülüğü

Tanımlar
Önleme
Md. 3
(1-n)

- İşyerinde yürütülen işlerin bütün safhalarında iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili riskleri ortadan kaldırmak veya azaltmak için planlanan ve alınan tedbirlerin tümü

İSG
Kanunu
Md. 4
(1)

(İşverenin genel
yükümlülüğü)

- «İşveren, çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlüdür.»

1) İşverenin Önlem Alma Yükümlülüğü

İSG Kanunu Md. 4 (1-a)

(İşverenin genel
yükümlülüğü)

- İşveren, «mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dahil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapar.»

İSG Kanunu Md. 4 (1-d)

(İşverenin genel
yükümlülüğü)

- «Yeterli bilgi ve talimat verilenler dışındaki çalışanların hayati ve özel tehlike bulunan yerlere girmemesi için gerekli tedbirleri alır.»

İSG Kanunu Md. 10 (3)

(Risk değerlendirmesi,
kontrol, ölçüm ve
araştırma)

- İşyerinde uygulanacak iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri, çalışma şekilleri ve üretim yöntemleri; çalışanların sağlık ve güvenlik yönünden korunma düzeyini yükseltecek ve işyerinin idari yapılanmasının her kademesinde uygulanabilir nitelikte olmalıdır."

İşverenin Önlem Alma Yükümlülüğü

“Yasalarda, yönetmeliklerde açıkça gösterilmemiş olsa dahi işverenin işçi sağlığına ve güvenliğine ilişkin gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

(Yargıtay, 10.H.D., 4.3.2008, 6310/2821).

“İşçinin beden ve ruh sağlığının korunmasında önemli olan yön, bu tedbirin alınmasının hakkaniyet ölçüleri içinde işverenden istenip istenmeyeceği değil, akıl, ilmin, fen ve tekniğin böyle bir tedbirin alınmasını gerekli görüp görmediği hususlarıdır”.

(Yargıtay 10.H.D., 23.3.2010, 17190/41779).

«İşveren, işyerinde mevzuatta öngörülmemiş ancak bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gerekli kıldığı diğer iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini de almak zorundadır».

(Prof. Dr. Sarper Süzek, 2014, İş Hukuku, Beta Yay. s.409)

2) Önlem Nasıl Alınmak Zorunda?

İSİG Kanunu Madde-5 (Risklerden korunma ilkeleri):

- a) Risklerden kaçınmak.**
- b) Kaçınılması mümkün olmayan riskleri analiz etmek.**
- c) Risklerle **kaynağında** mücadele etmek.**
- ç) İşin kişilere uygun hale getirilmesi** için işyerlerinin tasarımı ile iş ekipmanı, çalışma şekli ve üretim metotlarının seçiminde özen göstermek, özellikle tekdüze çalışma ve üretim temposunun sağlık ve güvenliğe olumsuz etkilerini önlemek, önlenemiyor ise en aza indirmek.
- d) Teknik gelişmelere uyum sağlamak.**

2) Önlem Nasıl Alınmak Zorunda?

İSİG Kanunu Madde-5 (Risklerden korunma ilkeleri):

e) Tehlikeli olanı, tehlikesiz veya daha az tehlikeli olanla değiştirmek.

f) Teknoloji, iş organizasyonu, çalışma şartları, sosyal ilişkiler ve çalışma ortamı ile ilgili faktörlerin etkilerini kapsayan **tutarlı ve genel bir önleme politikası geliştirmek.**

g) Toplu korunma tedbirlerine, kişisel korunma tedbirlerine göre öncelik vermek.

ğ) Çalışanlara uygun talimatlar vermek.

2) Önlem Nerede Alınmak Zorunda?

Prof. Dr. Gürhan Fişek:

'a) Her şeyden önce gazı, tozu, gürültüyü kaynağında önlemeli. Nereden çıkıyorsa, orada kalsın... Ortama yayılmazsa, tehlike de çıkmıyor.

b) Ama ortama yayılırsa, kişiye ulaşmasını önlemek gerek.. İster genel havalandırma, ister kaynak paravanı, ister ses emici panolar... Tehlikenin yolu kesilmeli...

c) Eğer bu da başarılmaz veya yetersiz kalırsa, o zaman, tehlikenin hedefi olan kişide önlem almak gerekiyor.'

KİŞİSEL KORUYUCU EKİPMANLAR SON ÇAREDİR!

3) İşverenin Denetleme Yükümlülüğü

İSG Kanunu m.4 (1-b)

(İşverenin genel
yükümlülüğü)

- İşveren, «işyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyulup uyulmadığını izler, denetler ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlar.»

- «İşveren bu tür işlerde çalıştırdığı işçisi için işyerinde baret bulundurmamakla yetinemez. Bu baret sürekli olarak vermek ve verdiği baretin işçi tarafından kullanıldığını denetlemekle dahi yükümlüdür».
(Yargıtay 9. H.D, 7.11.1979, 5905/8813)

Çalışma hayatında süre gelen kötü alışkanlık ve geleneklerin varlığı, işverenin önlem alma ödevini etkilemez. İşveren, iş disiplini sağlamak, çalıştırdığı sigortalının beden ve ruh tamliğini korumak için yararlı her önlemi, amaca uygun biçimde almak, uygulamak, uygulatmak ve denetlemekle yükümlüdür.
(Yargıtay 10. H.D., 20.9.2010, 4985/11673)

4) Risk Değerlendirmesi Yapma Yükümlülüğü

İSG Kanunu Tanımlar

Risk
Md. 3 (1-o)

(Tanımlar)

İSG Kanunu Tanımlar

Risk
Md. 3 (1-ö)

(Tanımlar)

- **Risk:** Tehlikeden kaynaklanacak kayıp, yaralanma ya da başka zararlı sonuç meydana gelme ihtimalini

• Risk değerlendirme:

- İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek tehlikelerin belirlenmesi,
- bu tehlikelerin riske dönüşmesine yol açan faktörler ile
- tehlikelerden kaynaklanan risklerin analiz edilerek derecelendirilmesi ve
- kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması
- amacıyla yapılması gerekli çalışmaları

4) Risk Değerlendirmesi Yapma Yükümlülüğü

İŞİG Kanunu

m. 10 (1)

(Risk
değerlendirmesi,
kontrol, ölçüm ve
araştırma)

- İşveren, iş sağlığı ve güvenliği yönünden risk değerlendirmesi yapmak veya yaptırmakla yükümlüdür.

İŞİG Kanunu

m. 10 (1)

(Risk
değerlendirmesi,
kontrol, ölçüm ve
araştırma)

- Risk değerlendirmesi yapılırken aşağıdaki hususlar dikkate alınır:
 - a) Belirli risklerden etkilenecek çalışanların durumu.
 - b) Kullanılacak iş ekipmanı ile kimyasal madde ve müstahzarların seçimi.
 - c) İşyerinin tertip ve düzeni.
 - ç) Genç, yaşlı, engelli, gebe veya emziren çalışanlar gibi özel politika gerektiren gruplar ile kadın çalışanların durumu.

4) Risk Değerlendirmesi Yapma Yükümlülüğü

İSG Kanunu

**Md. 10
(2, 4)**

(Risk
değerlendirmesi,
kontrol, ölçüm ve
araştırma)

- İşveren, yapılacak risk değerlendirmesi sonucu alınacak iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri ile kullanılması gereken koruyucu donanım ve ekipmanı belirler.
- İşveren, iş sağlığı ve güvenliği yönünden çalışma ortamına ve çalışanların bu ortamda maruz kaldığı risklerin belirlenmesine yönelik gerekli kontrol, ölçüm, inceleme ve araştırmaların yapılmasını sağlar.

İş Sağlığı ve
Güvenliği Risk
Değerlendirmesi

Yönetmeliği

Md. 6

Md.12

- Risk değerlendirmesi **çalışanlar** ile çalışan temsilcilerinin de yer aldığı bir **ekip** tarafından yapılır.
- Yenilenme: Çok tehlikeli (en geç 2), tehlikeli (en geç 4), az tehlikeli (en geç 6) yılda bir.

5) İşverenin Bilgi Verme Yükümlülüğü

İSG Kanunu
m. 16 (1)
(Çalışanların
bilgilendirilmesi)

- İşyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve sürdürülebilmesi amacıyla işveren, çalışanları ve çalışan temsilcilerini işyerinin özelliklerini de dikkate alarak aşağıdaki konularda bilgilendirmekle yükümlüdür.
- **a)** İşyerinde karşılaşılabilecek sağlık ve güvenlik riskleri, koruyucu ve önleyici tedbirler
- **b)** Kendileri ile ilgili yasal hak ve sorumluluklar
- **c)** İlk yardım, olağan dışı durumlar, afetler ve yangınla mücadele ve tahliye işleri konusunda görevlendirilen kişiler.

5) İşverenin Bilgi Verme Yükümlülüğü

İSG Kanunu
Md. 16 (2)
(Çalışanların
bilgilendirilmesi)

- İşveren,
- a) **Ciddi veya yakın tehlikeye** maruz kalan veya kalma riski olan bütün çalışanları, tehlikeler ile bunlardan doğan risklere karşı alınmış ve alınacak tedbirler hakkında **derhal** bilgilendirir.
- b) Başka işyerlerinden çalışmak üzere kendi işyerine gelen çalışanların birinci fıkrada belirtilen bilgileri almalarını sağlamak üzere, söz konusu çalışanların işverenlerine gerekli bilgileri verir.
- c) Risk değerlendirmesi, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili koruyucu ve önleyici tedbirler, ölçüm, analiz, teknik kontrol, kayıtlar, raporlar ve teftiştten elde edilen bilgilere, destek elemanları ile **çalışan temsilcilerinin** ulaşmasını sağlar.

5) İşverenin Bilgi Verme Yükümlülüğü

İSG
Kanunu
(Md. 6/1-
d)
(İş sağlığı
ve
güvenliği
hizmetleri)

- (1) Mesleki risklerin önlenmesi ve bu risklerden korunulmasına yönelik çalışmaları da kapsayacak, iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin sunulması için işveren;
- d) Çalışanların sağlık ve güvenliğini etkilediği bilinen veya etkilemesi muhtemel konular hakkında; görevlendirdikleri kişi veya hizmet aldığı kurum ve kuruluşları, başka işyerlerinden çalışmak üzere kendi işyerine gelen çalışanları ve bunların işverenlerini bilgilendirir.

5) İşverenin Eğitim Verme Yükümlülüğü

İSG Kanunu
m. 17 (1)
(Çalışanların
eğitimi)

- İşveren, çalışanların iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerini almalarını sağlar.
- Bu eğitimler özellikle;
 - işe başlamadan önce,
 - çalışma yeri ve iş değişikliğinde,
 - iş ekipmanlarının değişmesi halinde veya
 - yeni teknoloji uygulanması halinde verilir.

- Eğitimler, değişen ve ortaya çıkan yeni risklere uygun olarak yenilenir, gerektiğinde ve düzenli aralıklarla tekrarlanır.
- a) Çok tehlikeli işyerlerinde yılda en az 1,
b) Tehlikeli işyerlerinde 2 yılda en az 1,
c) Az tehlikeli işyerlerinde 3 yılda en az 1 kez tekrarlanır.
(Eğitim Yön.6/4)

5) İşverenin Eğitim Verme Yükümlülüğü

- (2) Çalışan temsilcileri özel olarak eğitilir.
- (4) İş kazası geçiren veya meslek hastalığına yakalanan çalışana işe başlamadan önce, söz konusu kazanın veya meslek hastalığının sebepleri, korunma yolları ve güvenli çalışma yöntemleri ile ilgili ilave eğitim verilir. Ayrıca, herhangi bir sebeple altı aydan fazla süreyle işten uzak kalanlara, tekrar işe başlatılmadan önce bilgi yenileme eğitimi verilir.
- (6) Geçici iş ilişkisi kurulan işveren, iş sağlığı ve güvenliği risklerine karşı çalışana gerekli eğitimin verilmesini sağlar.
- (7) Bu madde kapsamında verilecek eğitimin maliyeti çalışanlara yansıtılamaz. Eğitimlerde geçen süre çalışma süresinden sayılır. Eğitim sürelerinin haftalık çalışma süresinin üzerinde olması hâlinde, bu süreler fazla sürelerle çalışma veya fazla çalışma olarak değerlendirilir.

5) İşverenin Eğitim Verme Yükümlülüğü

- (3) Mesleki eğitim alma zorunluluğu bulunan tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta yer alan işlerde, yapacağı işle ilgili mesleki eğitim aldığını belgeleyemeyenler çalıştırılmaz.
- (5) Tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde; yapılacak işlerde karşılaşılabilecek sağlık ve güvenlik riskleri ile ilgili yeterli bilgi ve talimatları içeren eğitimin alındığına dair belge olmaksızın, başka işyerlerinden çalışmak üzere gelen çalışanlar işe başlatılamaz.

İşverenin Eğitim/Bilgi Verme Yükümlülüğü

NAEC

<http://www.autowelds.com>
foreigntrade@autowelds.com

‘Somut olayda, işçi “spool” adı verilen parçanın imalinde çalışmakta iken, kaynak kontrolü amacıyla girdiği borunun içerisinde, kaynaklama sırasında boruya basılan ve yoğunluğu havadan daha fazla olan argon gazının boğucu etkisine maruz kalması sonucunda oluşan “hematoz” nedeniyle vefat etmiştir. ‘

‘İşçi sağlığı, iş güvenliği ve yapılmakta olan iş nedeniyle **işçinin eğitimi**, bir kısım mevzuat hükümlerini içerir belgelerin kendilerine verilmesini değil, **eylemli olarak**, bu bilgilerin aktarımı ve öneminin kavratılması ile sağlanabilir.

‘...önleyici tedbirlerin alınmadığı, iş güvenliği önlemlerini alma, kişisel güvenliğini sağlama konusunda inisiyatifin tek başına işçiye bırakıldığı, **çalışılan ortam nedeniyle oluşan tehlikeler konusunda yeterli bilgi verilmediği** görülmektedir.’

‘tüm bu nedenler, zararlandırıcı olayın meydana gelmesinde **ağırlıklı (baskın) kusurun davalı tarafa ait olduğunu göstermektedir.**

(Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 10.06.2004, 21-365/369)

6) Sağlık Gözetimi Yükümlülüğü

**İSİG
Kanunu**

Md. 15

**(Sağlık
gözetimi)**

> (1-a) İşveren, 'Çalışanların işyerinde maruz kalacakları sağlık ve güvenlik risklerini dikkate alarak sağlık gözetimine tabi tutulmalarını sağlar'.

> (4) Sağlık gözetiminden doğan maliyet ve bu gözetimden kaynaklı her türlü ek maliyet işverence karşılanır, çalışana yansıtılamaz.

(5) Sağlık muayenesi yaptırılan çalışanın özel hayatı ve itibarının korunması açısından sağlık bilgileri gizli tutulur.

6) Sağlık Gözetimi Yükümlülüğü

**İSİG
Kanunu**
m.15
(Sağlık
gözetimi)

> (1-b) İşveren; sağlık muayenelerinin yapılmasını sağlamak zorundadır.

(1-b/1) İşe girişte

(Tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta yer alan işlerde çalışanlar, yapacakları işe uygun olduklarını belirten sağlık raporu olmadan işe başlatılmaz. Md. 15/2)

(1-b/2) İş değişikliğinde

(1-b/3) İş kazası, meslek hastalığı ve sağlık sorunu sonrası işe dönüşte

(1-b/4) İşin devamı süresince
Çok Tehlikeli: En geç yılda 1,
Tehlikeli: En geç 3 yılda 1.
Az Tehlikeli: En geç 6 yılda 1.

7) İşyeri Hekimi ve İş Güvenliği Uzmanı

**İSİG
Kanunu
Md. 6
(1-a)
(İş sağlığı
ve
güvenliği
hizmetleri)**

Mesleki risklerin önlenmesi ve bu risklerden korunulmasına yönelik çalışmaları da kapsayacak, iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin sunulması için işveren;

a) çalışanları arasından iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ve on ve daha fazla çalışanı olan çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde diğer sağlık personeli görevlendirir.

Çalışanları arasında, belirlenen niteliklere sahip personel bulunmaması halinde, bu hizmetin tamamını veya bir kısmını ortak sağlık ve güvenlik birimlerinden hizmet olarak yerine getirebilir’.

Ancak belirlenen niteliklere ve gerekli belgeye sahip olması halinde, tehlike sınıfı ve çalışan sayısı dikkate alınarak, bu hizmetin yerine getirilmesini kendisi üstlenebilir.

7) İşyeri Hekimi ve İş Güvenliği Uzmanı

İSİG Kanunu

Md. 6

(1-b, c, ç, 3)

**(İş sağlığı
ve
güvenliği
hizmetleri)**

b) Görevlendirdikleri kişi veya hizmet aldığı kurum ve kuruluşların görevlerini yerine getirmeleri amacıyla araç, gereç, mekân ve zaman gibi gerekli bütün ihtiyaçlarını karşılar.

c) İşyerinde sağlık ve güvenlik hizmetlerini yürütenler arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlar.

ç) Görevlendirdikleri kişi veya hizmet aldığı kurum ve kuruluşlar tarafından iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili mevzuata uygun olan ve yazılı olarak bildirilen tedbirleri yerine getirir.

(3) Tam süreli işyeri hekimi görevlendirilen işyerlerinde, diğer sağlık personeli görevlendirilmesi zorunlu değildir.

7) İşyeri Hekimi ve İş Güvenliği Uzmanı

Tam Zamanlı Görevlendirme Zorunluluğu			
	Çok Teh.	Tehlikeli	Az Teh.
İşyeri Hekimi	750 işçi	1000 işçi	2000 işçi
İş Güvenliği Uzmanı	1000 işçi	1500 işçi	2000 işçi

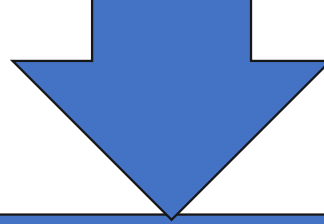
Çalışan Başına Çalışma Süreleri			
	Çok Teh.	Tehlikeli	Az Teh.
İşyeri Hekimi	15 dak.	10 dak.	5 dak.
İş Güvenliği Uzmanı	12 dak.	8 dak.	6 dak.

7) İşyeri Hekimi ve İş Güvenliği Uzmanı (Md. 8 (2))

İşyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili eksiklik ve aksaklıkları, tedbir ve tavsiyeleri belirler ve işverene **yazılı** olarak bildirir.

Bu bildirimi, göreviyle ilgili mevzuat ve teknik gelişmeleri göz önünde bulundurarak yapar.

Eksiklik ve aksaklıkların düzeltilmesinden, tedbir ve tavsiyelerin yerine getirilmesinden işveren sorumludur.

Bildirilen eksiklik ve aksaklıkların **acil durdurmayı gerektirmesi** veya yangın, patlama, göçme, kimyasal sızıntı ve benzeri **hayati tehlike** arz etmesi, meslek hastalığına sebep olabilecek ortamların bulunmasına rağmen işveren tarafından **gerekli tedbirlerin alınmaması** hâlinde

Bu durum işyeri hekimi veya iş güvenliği uzmanınca, **Bakanlığın yetkili birimine, varsa yetkili sendika temsilcisine, yoksa çalışan temsilcisine** bildirilir.

8) İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu

Oluşumu

Kanun
Md.22/1

- Elli ve daha fazla çalışanın bulunduğu ve **altı aydan** fazla süren sürekli işlerin yapıldığı işyerlerinde işveren 'iş sağlığı ve güvenliği' kurulu oluşturur. İşveren, iş sağlığı ve güvenliği mevzuatına uygun kurul kararlarını uygular. **KARARLARI BAĞLAYICIDIR!**

Bileşimi

İSG
Kurulları
Hakkında
Yönetmelik
Md. 6/1

- İşveren veya işveren vekili
- İş güvenliği uzmanı
- İşyeri hekimi, insan kaynakları, personel, sosyal işler veya idari ve mali işleri yürütmekle görevli bir kişi
- Bulunması halinde sivil savunma uzmanı
- Bulunması halinde formen, ustabaşı veya usta
- Çalışan temsilcisi (birden çoksa baş temsilci)

Çalışma

Yöntemi

İSG
Kurulları
Hakkında
Yönetmelik
Md. 6/2, 9

- Kurulun başkanı işveren veya işveren vekili, kurulun sekreteri ise iş güvenliği uzmanıdır.
- Kurul ayda en az 1 kez toplanır (Tehlikelide 2 ayda 1, az tehlikelide 3 ayda 1 toplanmasına karar verilebilir).
- Ölümlü, uzuv kayıplı veya ağır iş kazası halleri veya özel bir tedbiri gerektiren önemli hallerde kurul üyelerinden herhangi biri kurulu olağanüstü toplantıya çağırabilir.
- Toplantıların günlük çalışma saatleri içinde yapılması esastır. Toplantıda geçen süre çalışma süresinden sayılır.
- Kararlar oy çokluğu ile alınır, tutanak altına alınır.
- **İŞVEREN MEVZUATA UYGUN KURUL KARARLARINI UYGULAR!**

8) Kurulun Görevleri

- a) İşyerinin niteliğine uygun bir iş sağlığı ve güvenliği iç yönerge taslağı hazırlamak, işverenin veya işveren vekilinin onayına sunmak ve yönergenin uygulanmasını izlemek, izleme sonuçlarını rapor haline getirip alınması gereken tedbirleri belirlemek ve kurul gündemine almak,
- b) İş sağlığı ve güvenliği konularında o işyerinde çalışanlara yol göstermek,
- c) İşyerinde iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin tehlikeleri ve önlemleri değerlendirmek, tedbirleri belirlemek, işveren veya işveren vekiline bildirimde bulunmak,**
- ç) İşyerinde meydana gelen her iş kazası ve işyerinde meydana gelen ancak iş kazası olarak değerlendirilmeyen işyeri ya da iş ekipmanını zarara uğratma potansiyeli olan olayları veya meslek hastalığında yahut iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili bir tehlike halinde gerekli araştırma ve incelemeyi yapmak, alınması gereken tedbirleri bir raporla tespit ederek işveren veya işveren vekiline vermek,
- d) İşyerinde iş sağlığı ve güvenliği **eğitim ve öğretimini planlamak**, bu konu ve kurallarla ilgili programları hazırlamak, işveren veya işveren vekilinin onayına sunmak ve bu programların uygulanmasını izlemek ve eksiklik görülmesi halinde geri bildirimde bulunmak,

8) Kurulun Görevleri

- e) İşyerinde yapılacak bakım ve onarım çalışmalarında gerekli güvenlik tedbirlerini planlamak ve bu tedbirlerin uygulamalarını kontrol etmek,
 - f) İşyerinde yangın, doğal afet, sabotaj ve benzeri tehlikeler için alınan tedbirlerin yeterliliğini ve ekiplerin çalışmalarını izlemek,
 - g) İşyerinin iş sağlığı ve güvenliği durumuyla ilgili **yıllık bir rapor hazırlamak**, o yılki çalışmaları değerlendirmek, elde edilen tecrübeye göre ertesi yılın çalışma programında yer alacak hususları değerlendirerek belirlemek ve işverene teklifte bulunmak,
 - ğ) **6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 13'üncü maddesinde belirtilen çalışmaktan kaçınma hakkı talepleri ile ilgili acilen toplanarak karar vermek**,
 - h) İşyerinde teknoloji, iş organizasyonu, çalışma şartları, sosyal ilişkiler ve çalışma ortamı ile ilgili faktörlerin etkilerini kapsayan tutarlı ve genel bir önleme politikası geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak.
- (2) Kurul üyeleri bu Yönetmelikle kendilerine verilen görevleri yapmalarından dolayı hakları kısıtlanamaz, kötü davranış ve muameleye maruz kalamazlar.**

9) Çalışan Temsilcileri (Kanun, Md. 16/c, 18, 20)

İşçi Sayısı	Çalışan Temsilcisi
2-50	1
51-100	2
101-500	3
501-1.000	4
1001-2.000	5
2.001 +	6

- > Çalışan temsilcisi **seçimle** belirlenir (seçimle belirlenemediği durumda atama yoluyla). (Md. 20/1)
- > **Dengeli dağılıma** özen gösterilir. (Md. 20/1)
- > Birden fazla çalışan temsilcisi varsa **baş temsilci**, temsilciler arasında yapılacak seçimle belirlenir. (Md. 20/2)

Çalışan Temsilcisinin Hakları:

Md. 16 Çalışanların bilgilendirilmesi

Md. 18 Çalışanların görüşlerinin alınması ve katılımlarının sağlanması

Md. 20 Çalışan temsilcisi

- > İşverene **öneride** bulunma hakkı. (Md. 20/3)
- > İşverenden gerekli **önlemlerin alınmasını isteme** hakkı. (Md. 20/3)
- > Risk değerlendirmesi, önlemler, ölçüm, analiz, kayıt, rapor vb.'ne **ulaşma hakkı**. (Md. 16/c)
- > İşveren, işçi sağlığı ve güvenliği ile ilgili konularda çalışan temsilcilerinin **görüşlerini almak ve katılımlarını** sağlamakla yükümlüdür. (Md. 18)

Güvence: Görevlerini yürütmeleri nedeniyle çalışan temsilcilerinin hakları kısıtlanamaz (bu nedenle işten çıkarılamaz). (Md. 20/4))

Yetkili Sendika Varsa: İşyeri Sendika Temsilcileri, çalışan temsilcisi olarak da görev yapar. (Md. 20/5)

10) Çalışmaktan Kaçınma Hakkı (Md. 13)

Ciddi ve yakın tehlike ile karşı karşıya kalan çalışanlar:

Kurul varsa kurula başvurarak, durumun tespitini ve gerekli tedbirlerin alınmasını talep edebilir.

Kurul yoksa işverene başvurarak, durumun tespitini ve gerekli tedbirlerin alınmasını talep edebilir

Kurul veya işverenin çalışanın talebi yönünde karar vermesi halinde:

Çalışan(lar) gerekli tedbirler alınıncaya kadar çalışmaktan kaçınabilir(süre önemli değil).

Çalışanların çalışmaktan kaçındığı dönemdeki **ücreti ile diğer hakları saklıdır.**

Çalışanlar ciddi ve yakın tehlikenin önlenemez olduğu durumlarda:

Başvuru yapmaksızın, işyerini veya tehlikeli bölgeyi terk ederek belirlenen güvenli yere gider.

Çalışanların bu hareketlerinden dolayı hakları kısıtlanamaz. (ücret dahil)

10) Çalışmaktan Kaçınma Hakkı

‘Yargıç tarafından tehlikenin daha sonra ciddi ve yakın nitelik taşımadığı veya önlenabilir olduğu saptanmış olsa bile, **çalışma ortamının çalışanda böyle bir tehlikeyle karşı karşıya kaldığı düşüncesini uyandırmasının makul sayılabileceği hallerde** çalışmaktan kaçınmanın yasaya uygun bulunduğu kabul edilmelidir’.

(Prof. Dr. Sarper Süzek, 2014, İş Hukuku, Beta Yay. s.919)

11) İşçinin Haklı Fesih Hakkı

İSG Kanunu

m. 13 (4)

(Çalışmaktan kaçınma hakkı)

- 'İş sözleşmesiyle çalışanlar, **talep etmelerine rağmen gerekli önlemlerin alınmadığı** durumlarda, tabi oldukları kanun hükümlerine göre iş sözleşmelerini feshedebilir'.

İş

Kanunu

m.24 (2)

- **İş Yasası m.24/2/f:** '...yahut çalışma şartları uygulanmazsa'.
- **İş Yasası 24/1/a:** 'İş sözleşmesinin konusu olan işin yapılması işin niteliğinden doğan bir sebeple işçinin sağlığı ve yaşayışı için tehlikeli olursa' (işin niteliği ya da işyeri koşullarından kaynaklanmalı)
- **İşçi haklı nedenle derhal fesih hakkını kullanabilir**

!

- Fesih **yazılı** yapılmalı ve **neden** açıkça belirtilmeli.
- Haklı fesih olduğu için **ihbar** süresine gerek **yok**.
- Önlem alınmamasının netleşmesinden itibaren **6 işgünü içinde** yapılmalı.
- İşçi **kıdem tazminatına** hak kazanır.
- İşçi ayrıca İş Yasası Md. **26** uyarınca **tazminat** talep edebilir.

12) Çalışanların Yükümlülükleri

